

Av bókmentalum langferðum og nøkur orð um lítillæti

Ein leygardag herfyri gjørdist eg bílsnari enn eg havi gjørt í langa tíð, tí best sum eg siti við frægasta blaði, sum út kemur í oyggjunum, og einki ilt óri, raki eg við at hvorki meiri ella minni enn ein heil síða í hesi leygardagsútgávu snýr seg um eitt hugleiðingaspjald, ið eg so frætt sum mini smá evni loyva havi klappað saman um eina bók eftir Jóannes Dalsgaard landskjalavørð vm, og stendur hendað ritspjør at lesa í seinasta nummari av Brá. Og eg má siga sm er at, eg heintaði við og mest sum bara gapaði, tá ið eg gav tí gætur, at greinskrivarin er eingin annar enn Hanus Andreassen rithøvundur og bókmentalur langfaraður.

Hanus ferðast ikki á hestbaki, tiansheldur er hann skrámutur í andliti, rak ella ótrivaligur av svongd og tosta, um myndin ið við greinin fylgir, er nakad at at miða seg eftir. Nei, hann letur sær lynda at ganga eins og hampamaðurin Paulus, ið garvði skinn og skrivaði brøv, tá ið hann hevði tíð. Hanus kemur mær í eygsjón í greinin sum ein teirra, ið enn eiga hálva leið á eftir gøtuni, ið øll skulu ganga sambært ítalska miðaldarskaldinum, men sum so knappliga villast í náttmyrkum skógum og vita hvorki í ella úr. Tilburðurin gav miðaldarskaldinum høvi til eina rundferð um helviti og eitt slank um reinsunareld og himmirki omaná. Við Hanus hevur tað himmalska yvirvaldið verið saftarleysari enn orð fáa lýst, tí alt í einum er hann sjúgvður, fylgdarmansleysur, inn í eitt frongt helli. Er har alt óglæsiligari enn í tí helviti, sum frómar og nærlagdar lýsingar í heilagum ferðabókum siga frá. Her andar kalt og ófýsilt í

andlitið á honum av hugmóð og ástarloysi. Her rennur hvor hella í rökoldum óvisindum. Óreiðileikin lekur úr hvørjari sprungu. Men niðast í mykrinum brestist eitt úrmergjald skaldskaparflykki forherðað í trongskygni og vanvirðing fyri folksins máli. Ei dani í at Hanus fellur í fátt mest sum og fer at odna um skallan. Tí hetta er tá ið saman um kemur bert mitt neyðar sálarfylgsni og skuldu ongar áneyðir verið at gera sær á tí hól. Um Hanus eins og miðaldarskaldið slapp at leggja leiðina upp í tær ljósu hæddirnar er óvist, men hitt vita tey, ið Sosialin vita, at tá ið hann var komin fyri seg aftur eftir smeytin, gjørdi hann sum skaldið forna og læt heimn vita av, hvar hann hevði verið og hvussu har var skikkað.

Sum øllum kunnugt er Hanus Andreassen kringur við penninum, tí fráskilamaður er og væl at sær í teirri listgrein, sum er kallað trætibokarlist í norrønum miðaldritum. Er hendað listgreinin sum navnðið bendir á eitt slag av keglingarfrøði. Hanus byrjar grein sína við at upplýsa lesarar sínar um, at undirritaður granskar bókmentir. Hetta orðalagið «at granska» knýtir hann so fimliga orðið vindi upp í og áðrenn um varir, hevur hann undirritaðan sitandi á nálum á ákærubekkinum og skortflogin meg fyri at misbjóða mínum visindaligum skyldum í greinin, sum eg — ilt verið tí fyrri — læt prenta eftir meg í Brá.

Eg fari tí í fyrsta umfari at benda Hanusi á, at greinin í Brá er ikki ætlað sum niðurstoða av einum granskingsarbeiði. Um eg havi nakað granskings-

aróki, so eru tað norrønar miðaldarbókmentir og tær eru ikki til umrøðu í greinin í Brá. Hvat feroyskari nybókmentafroði viðvikur eri eg eins og Hanus og fleiri við okkum bert bókmentafroðingur per analogiam, um eg so má siga. At brigsla mær, at eg eri visindaliga óreiðiligur er heilt burturvið. Einki ódrvisni enn at hava at Sigurði Joensen fyri, at hugleiðingar hansara uppi yvir einum hálvpíðaðum háryggi ikki eru ein ryggskurðarfrøðilig ritgerð in modum academiae.

Sum Hanus bendir á er greinin í Brá skift sundur í tveir partar. Størra partin av greinin havi eg brúkt til eitt yvirilt yvir feroyskan skaldskap í bundnum máli og ikki feroyskar bókmentir sum heild. Tá ið eg nú lesi greinina aftur meir enn eitt hálvt ár eftir at hon var skrivað, skal eg viðganga, at viðgerðin er í mongum lutum støplut. Hetta ger seg m.a. galdandi við, at ymisk lykilhugtøk eru ikki nógv væl skilmarkað eitt nú søgn, ið Hanus greinir skilir heilt ódrvisi enn eg hevði ætlað. Men tað er eyðvitað mær sjálvum at kenna.

Latum okkum tí í fyrsta lagi royna at gera okkum grein fyri, hvat hetta hugtakið merkir. Í eini bók, sum kom út í 1976 og nevnist «A Theory of Semiotics», skrivur teknfrøðingurin Umberto Eco um tilspingarstöðið hjá teknmyndum (sum hann á enskum kallar «signifiers»). Eco heldur, at alment hava fólk lyndi til at knýta teknmyndir beinleiðis afturat einum ítökiligum veruleika eitt nú teknmyndina «Hanus Andreassen» við tann samnevnda persónin ella teknmyndina «egg» við tað egg-

ið, ið tey eta til morgunmatar. Eco vil vera við, at teknmyndir sipa ikki til ein ítökiligan veruleika, men til neyvt avmarkaðar mentunarligar eindir. Tað kann vera misjávnt, hvussu hesar eindirnar verða skilmarkaðar í samfelagnum. Taka vit aftur teknmyndina «Hanus Andreassen» eru tær mentunarligu eindir hon sipar til rættliga ymiskar í samfelagnum. Søgner merkir eitt kervi av mentunarligum eindum, har ávisar grundleggjandi eindir eins og t.d. eindin «Kristus» innan kristindómin, leiða av sær og skilmarka nýggjar og ummynda aðrar mentunarligar eindir í einum tilskilaðum samfelagsliga treytaðum høpi.

Í øðrum lagi skulu vit nú snúgva rimuni higar í veruleikin er. Hetta hugtakið hevur eftir øllum at døma eisini hug at gera vart við seg í øðrum enn at vera eyðtikið. Hugsu vit um hvussu t.d. børn læra mál er tað greitt, at tey onga sær ikki fyrst orðini og síðani við orðinum fyrbrigdið, ið tað stendur fyri. Uttan óvaga. Her skilmarki eg «orð» soleiðis, at tað er ein samantvæðing av eini teknmynd og teirri metunarligu eind ella eindum, ið mentunarligu eindum tulkingar av fyrbrigdinum í teknmyndin umboðar í huganum hjá tí einstaka málnýttaranum. Soleiðis fær barnið so við og við lut í tí kervi, sum øll málslig samskipti í samfelagnum byggja á.

Í eini grein sum mál og kervistfrøðingurin Roman Jakobson kallar «Two aspects of Language» sigur hann um eitt ávíst slag av talubrekaðum sjúklingum, at gongdin hjá teimum er tann óvuga — mest sum. Hesir sjúklingarnir missa evnini til at bruka

málið sum samskiptaamboð. Hetta merkir kortini ikki, at tey missa sambandið við veruleikan. Hesir sjúklingarnir hava greitt fyri sær fyrbrigdi sum eitt nú skáp, borð, stól og t.d. litir, sum hoyra saman við slíkum innbúgv. Eisini so ótøkilig fyrbrigdi sum kenslur duga teir á at skyna. Sama er galdandi um hendingsar. Men sambandið við teir tulkandi eginleikarnar, sum eru málinum ibygdir, slitnar. Vit sigga sostatt, at millum tann samskiptsmiðil, ið vit kalla mál og veruleikan er eitt glopp. Hvørt hesin miðil mennist í einum støðugum tvileiki millum veruleikan te fyrbrigdini í ótulkaðum stigi, ella tekur seg fram eftir einari leið, ið ein støðugur sundurdráttur í søgnkervinum hevur markað honum er ein spurningur, eg ikki heilt troysti mær undir at svara her. Kortini halli eg til tann seinna møguleikan.

Tíðum verður tú varur við málkervi, sum at visa seg vilja knúska veruleikan undir sitt veldi, stendst av hvat í mál. Herfyri var t.d. ein sending í sjónvarpinum, har ein kvinnuligur danskur rithøvundur segði hyggjarunum eina søgu, sum so frægt eg dugdi at skilja, var úr hennara eigna livi. Hendaðan søgn snúði seg um eina ferð hon blaðung var farin til Sovjetsamveldið og var hon um hetta mundið sannførd um at tað samfelagið var ein samfelag fagnaðarboðskapur. So smátt fór hon kortini at ansa eftir, at har var eitt undarligt ósamsvar millum tað mál, ið ferðaleiðarar og vertir teirra yvir-

høvuð tosaðu, og tað sum i roynd og veru at eygunum rak. Eitt dømi var, at tá ið tey ein dagin á eini bussferð sou ein bónda spennu ein hest fyri plógva sína og onkur hevði orð á tí, fekk viðkomandi heldur hvassliga at vita, at sambært flokksviðtøku frá 1932 brúktu russar ikki hestar til pløgingararbeiði longur. Sjálvur havi eg upplivað samlik dómi á eini ferð í Albania fyri rúnum tiggju árum síðani. Har var veruleikin tað sum flokksrúndskriv segdu, at hann var. Í hvussu er breddaði á kravinum um at so skuldi vera í hvørjum, sum úr tí horninum annaðhvørt talað ella skrivað. Hetta er eyðvitað ikki bert lagi, tá ið heil ríki eru á øðrum træðri. Eisini hjá okkum hava vit royndir av hesum kanska einahelst har ein domur, ið summi kenna við Krist, hevur buktina og báðar endar.

Tað, sum eg nú royni at siga í hugleiðingunum um bókina hjá Jóanne Dalsgaard, er at nýføroyskur skaldskapur hevur við fáum undantøkum frá tí hann tók seg upp í seinnu helvt av nitjandi öld havu lyndi til at festa seg so ov væl í sínum egna søgnkervi. Nú er tað sjálvandi so, at skaldskapurin — eins og tað eg havi sagt omanfyri bendir á — ikki er einsamallur um sitt søgnkervi, tvørturimóti. Taka vit eitt nú tað søgnkervi, sum tjóðskapar-rørsan grundvallaðist á er hetta skiligt. Bæði almenningur og politiskir stovnar t.d. flokkar dansaðu og dansa upp í har

